

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорохова Г.А. Законодательство о народном образовании. Теоретические проблемы совершенствования / Г.А. Дорохова. – М., 1985.
2. Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. – 1990. – №42. – ст. 879.
3. Бюллетень КВШ Миннауки России. – 1992. – №4–6.
4. Постановление СНК СССР от 13.01.34 г.
5. Временное положение о многоуровневой структуре высшего образования в РФ, утв. пост. Комитета по высшей школе Миннауки России от 13.03.92 №13 // Бюллетень. – 1992. – № 4–6.
6. Приказ Минвуза СССР от 1.02.88 №62 «О восстановлении экстерната в высшей школе» // Бюллетень. – 1988. – № 5. – С. 24.
7. Сапаргалиев Г.С. Развитие советского законодательства о народном образовании / Г.С. Сапаргалиев // Советское государство и право. – 1974. – №3. – С. 20.
8. Постановление СНК СССР и ЦК ВКП(б) «О работе вузов и о руководстве высшей школой» от 23.06.36 // Сб. «Высшая школа». – М., 1978. – С.14.
9. Положение о подготовке научно-педагогических и научных кадров в системе непрерывного образования, утв. приказом Минвуза СССР и ВАК при СМ СССР от 15.09.87 №673/63 // Бюллетень. – 1987. – №12. – С. 4.

УДК 37.013.74 (460+477)

Янішевська З. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології
Київського національного лінгвістичного університетуАКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ
В ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНІ

У статті порівнюються найбільш типові проблеми у вихованні дітей, які стоять перед батьками у сучасній Іспанії та в Україні, аналізуються шляхи вирішення цих проблем, запропоновані іспанськими та українськими педагогами й психологами.

Ключові слова: *принципи сімейного виховання, сформованість батьківської компетентності, виховання споживчих навичок, аксіологічна шкала суспільства, діалог як основний засіб сімейного спілкування, зміцнення виховної ролі сім'ї.*

Янішевская З. В. Актуальные проблемы семейного воспитания в современной Испании и Украине. Автор статьи сравнивает наиболее типичные проблемы воспитания детей, которые стоят перед родителями в современной Испании и в Украине, анализирует пути решения этих проблем, предлагаемые испанскими и украинскими педагогами и психологами.

Ключевые слова: *принципы семейного воспитания, сформированность родительской компетентности, воспитание потребительских навыков, аксиологическая шкала общества, диалог как основное средство семейного общения, укрепление воспитательной роли семьи.*

Yanishvska Z. Actual Problems of Family Upbringing in Modern Spain and Ukraine. The author of the article compares the most typical problems in family upbringing which Spanish and Ukrainian parents face today, and analyzes the ways of solving these problems, suggested by Spanish and Ukrainian pedagogues and psychologists.

Key words: *principles of family upbringing, formation of paternal competence, cultivation of consumer's habits, axiological scale of the society, dialogue as the basic means of family communication, strengthening of educational role of the family.*

У рамках процесу глобалізації країни усього світу все більше усвідомлюють значущість і цінність сім'ї та сімейного виховання. Модернізація суспільних відносин у ХХ – на початку ХХІ століття значною мірою вплинула на функціонування сімей, їх склад, структуру, демографічну поведінку. Об'єктивні тенденції зміни шлюбно-сімейних відносин сприяли автономізації та нуклеаризації сім'ї. Суттєві зміни відбулися в поглядах людей на шлюб, сімейні стосунки, роль чоловіка та жінки.

Критичне вивчення теорії та досвіду зарубіжних країн з питань сімейного виховання необхідне з точки зору перспективи входження й інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Ефективне використання зарубіжного досвіду передбачає адаптацію зарубіжних ідей і підходів до національної системи виховання, до вітчизняної культури в цілому. Вивчення і використання досвіду провідних зарубіжних країн, зокрема Іспанії, в сучасній національній педагогіці відкриває можливості для поліпшення якості сімейного виховання, виховної практики батьків і вирішення проблем ціннісної орієнтації молодого покоління.

Іспанський народ має славу доброго сім'янина і господаря, який багато уваги приділяє сім'ї і ставить її вище за інші блага. В іспанських казках і прислів'ях наголошується на відповідальності батьків за виховання дітей: «Коли батьком станеш – інакше на світ глянеш», – говорить у прислів'ї. Устрій іспанської сім'ї, родинні стосунки та методи родинного виховання протягом століть суттєво змінювалися. Система сімейного виховання в Іспанії, яка сформувалася в ХІ – ХІІ ст., вдосконалювалася у ході розвитку іспанського суспільства. Сучасна педагогічна культура іспанського народу виникла як результат цього розвитку. Отже, доречно й цікаво буде дослідити й порівняти актуальні проблеми сімейного виховання, які стоять сьогодні перед іспанськими та українськими батьками.

Серед змін, які останнім часом вплинули на склад, структуру сім'ї, нові стилі життя іспанських сімей, більшість соціологів виокремлюють такі:

- зниження народжуваності, яка зараз є однією з найнижчих у Європі;
- нові умови праці, які вимагають (переважно від батька) переміщень на великі відстані та тривалої відсутності у сім'ї;
- праця заміжньої жінки поза межами домівки;
- вторгнення в сімейне коло аудіовізуальних засобів комунікації;
- зростаючий рівень безробіття, який в Іспанії перевищує 20% працездатного населення [11].

Що стосується суто виховання, тут погляди іспанців суттєво змінилися за останні 30 років. Так, у 1975 році більше половини опитаних іспанців (52%) вважали, що «виховання дітей – то справа матері, батько повинен втручатися тільки у виняткових випадках». А в 1997 році практично всі іспанці (97%) уже вважали, що «батько й мати однаковою мірою повинні здійснювати виховання дітей» [10, с. 54]. Влада голови сім'ї не є керівним принципом сімейних відносин. Ці відносини ґрунтуються не на покорі дружини і дітей чоловікові-батьку, а на діалозі й переговорах між усіма. Як впливає з опитування дорослих обох статей, у чотирьох з кожних п'яти сімей чоловік і дружина разом вирішують сімейні питання. Також багато іспанців виступають на користь того, щоб не тільки батько й матір, але й діти брали участь у прийнятті рішень, які стосуються усієї сім'ї. Коли у дорослих іспанців (як чоловіків, так і дружин) запитали, з якого віку діти можуть самостійно приймати рішення (наприклад, щодо вибору одягу, місця проведення канікул, предметів для вивчення, а також, чи палити або вживати алкогольні напої), більшість респондентів обрали проміжок між 11 та 15 роками [7, с. 22]. Крім того, 67% опитаних іспанців обох статей вважають, що «більш важливо, щоб діти довіряли своїм батькам, ніж поважали їх» [9, с. 386]. Дорослі іспанці не вважають слухняність однією з найважливіших якостей, які необхідно прищеплювати дітям у сімейному колі, тільки 5% батьків висловились позитивно з цього приводу. Більшість надала перевагу вибору таких якостей, як гарні манери, почуття відповідальності, толерантність і повага до інших [6, с. 172]. Усе це свідчить, що в іспанській родині *демократизм* є головним принципом сімейних відносин, який ґрунтується на діалозі, взаємній повазі, спільному прийнятті рішень. Також можна зробити висновок, що іспанські батьки намагаються прищепити своїм дітям *самостійність* як одну з найнеобхідніших якостей у їх подальшому дорослому житті. Загалом зараз європейці ставляться до дітей дуже поважно, без поблажливості та гіпервідповідальності. Головний принцип виховання такий: треба бути відкритим до дитини, разом з нею переживати різні події, відчуття і стани. А коли вона підросте, треба її відпустити.

А як же чинять українські батьки? Як правило, вони роблять навпаки: вони мало часу проводять з дітьми, замість цього намагаючись «забезпечити майбутнє дитини» – наймають гувернанток, задарюють речами, часто багато в чому собі відмовляючи. Але потім, коли дитина дорослішає, батьки відчувають відкритість і порожнечу (оскільки не прожили повноцінно разом з нею її дитинство), не можуть змиритися з її самостійністю. Незважаючи на активне впровадження у виховну практику гуманістичних ідей, і далі переважає орієнтація батьків на *дисциплінарну модель* взаємодії з дітьми. Рівень сформованості в значній кількості дорослих членів сімей батьківської компетентності є недостатнім, що ускладнює підтримку ними професійного самовизначення своїх дітей. Українські батьки доволі часто не погоджуються з вибором професії дитини, вважаючи її ще недостатньо дорослою. У результаті цього в дітей формується така риса, як *інфантильність*. «Мені нічого не цікаво», «Я не знаю, чого я хочу», «Нічого не хочу» – такі думки висловлюють діти-тінейджери. Оскільки в дитинстві їх насильницьки, немов різдвяних гусей, напихали розвиваючими курсами, вони не можуть зрозуміти, що їм дійсно цікаво, і не відчувають потягу до жодної професійної діяльності. Це в поєднанні з наданням батьками переваги матеріальному добробуту значно скорочує час їхнього спілкування з дитиною, призводить до того, що її провідними якостями стають егоцентризм, емоційна холодність, завищені життєві домагання, які поєднуються з нездатністю докладати зусилля для досягнення мети [2, с. 38].

«Раніше існувала система з простими зрозумілими правилами, – пояснює Ганна Кравцова, дитячий психолог, психотерапевт. – Школа, піонерська й комсомольська організація, державна мораль – як би до цього не ставилась окрема людина, усім було приблизно ясно, що можна робити, а чого не можна. І це розуміння батьки транслювали дітям. На початку 90-х років система правил і цінностей розпалася, а нова в нашому суспільстві до цього часу не створена. Теперішні батьки дуже тривожні, сумніваються у собі й у власних цінностях. Вони дуже хочуть дати дитині все, що треба, але точно не знають, що саме їй потрібно, тому просто намагаються дати все, що можуть» [3, с. 116]. Батьки, не впевнені у своїх педагогічних здібностях, часто обирають самоусунення. У багатьох випадках девіз: «Я так важко працюю, щоб у тебе все було», – лише маскує батьківського страху залишитись наодинці з дитиною, – переконана Ірина Ніконова, дитячий психолог [3, с. 117]. Справа посилюється тим, що теперішні 30–40-річні виростили в умовах тотального дефіциту, коли про імпортну залізну дорогу мріяли роками. Вони прагнуть дати своїм дітям все найкраще, чого не було у них самих. Але *увага і тепло* потрібні дитині набагато більше, ніж більшість матеріальних благ. До речі, навіть для того, щоб зрозуміти, у яких саме матеріальних речах у дитини є потреба, необхідно мати з нею хороший контакт. Якщо малюк побачив гарну машинку й хоче негайно таку саму, це ще не привід бігти до магазину. Якщо ж він не тільки щодня задивляється на одну й ту саму іграшку на вітрині, але й пише листа Діду Морозу, описуючи свою заповітну мрію, – тоді варто подумати про її придбання. Але сучасні батьки надають перевагу простому задарюванню дітей, не чекаючи, поки у чомусь виникне потреба.

А як чинять батьки у Іспанії? Згідно з нашим дослідженням, однією з характерних рис сучасної родини в Іспанії, як і взагалі у Західній Європі, є *споживацьке ставлення до життя* [6, с. 114]. Споживання тлумачиться як використання людьми матеріальних благ і послуг з метою задоволення різноманітних потреб. Досліджуючи проблему споживацтва в Іспанії й те, як це явище впливає на сімейні стосунки та виховання дітей, вчений Десідеріо Кантера зазначає, що *споживацтво* є відносно новим, але істотним феноменом іспанського суспільства [8]. Зараз більшість людей захоплені ідеєю заробити якомога більше грошей, тому що статус людини в суспільстві залежить значною мірою від того, скільки коштує будинок, в якому вона живе, від марки машини, яку вона водить, від місця, де вона проводить відпустку, або від того, чи має вона достатні матеріальні можливості, щоб відправити своїх дітей на навчання до США чи якоїсь західноєвропейської країни. Розквіту споживацтва сприяє загальне економічне зростання країни після Другої світової війни, а також телебачення, яке, наприклад, рекламою багатьох товарів широкого вжитку, як показали дослідження, впливає навіть на підсвідомість людей. Чимало іспанців різних соціальних верств одержали доступ до благ і послуг, які раніше були для них недосяжними. Крім того, ізоляція Іспанії від інших європейських країн під час диктатури Франко сприяла тому, що усе американське набуло високого престижу і перетворилось на зразок для наслідування, відомий під назвою *«american way of life»* (американський спосіб життя). Кінець диктатури, консолідація демократії та вступ до Євросоюзу були історичними подіями, які зруйнували стіни, що відділяли Іспанію від Європи, і сприяли тому, що менш ніж за двадцять років іспанське суспільство наблизилось до ритму життя сусідніх країн. Сьогодні, за висловом Десідеріо Кантери, іспанське суспільство вже приєдналось до псевдокультури *«usar y tirar»* («використовуй і викидай»). Накопичення надлишкового, непотрібного перетворилось на норму, хоча іноді є шкідливим для здоров'я людей і навколишнього середовища. Гарячкове придбання останніх новинок ринку (комп'ютерів, компакт-дисків, автомобілів та ін.) викликане прагненням молоді, яка в умовах подовження терміну навчання та обмежених можливостей приєднатися до ринку праці рано набуває споживацьких навичок, завдяки чому не пов'язує свої потреби користуватися благами і послугами з початком свого продуктивного життя.

Десідеріо Кантера наголошує, що споживацькі звички багатьох дітей і молоді беруть початок у їх сім'ях. Щоденна поведінка батьків, їх цінності та коментарі мають безсумнівний вплив на дітей, а сімейна атмосфера, все, що вони бачать і чують, впливає на формування їх особистості. Таким чином, виховання споживчих навичок, виховання, що базується на засадах *раціонального ставлення до речей*, повинно починатись у сім'ї в якомога ранньому віці дитини. Батьки й матері повинні усвідомити, що ні в якому разі не можна задовольняти усі забаганки своїх дітей. Важливо, щоб між бажанням і здійсненням бажання, коли діти одержують те, чого вони прагнуть, пройшов певний час. Батьки, які мало часу приділяють своїм дітям, часто компенсують це тим, що задовольняють усі їх примхи, наприклад, завалюють їх іграшками. Цим вони дають дуже поганий приклад, тому що діти зростають оточені зайвими предметами, з якими вони щонайменше не мають часу гратися.

Отже, як бачимо, *проблема споживацтва і недостатньої уваги до дітей* з боку батьків через їх високу зайнятість і надмірну зосередженість на матеріальному добробуті родини є спільною як для Іспанії, так і для України. Ольга Переверзева у статті «А ваша Галя – балувана» пише, що іграшки стають не тільки сурогатом спілкування, але й інструментом шантажу з боку дітей. Дитина швидко зникає до того, що поява мами повинна супроводжуватися подарунком. Такий спосіб взаємодії зручний і вигідний мамі: легше відкупитися іграшкою, ніж спілкуватися. А для дитини це єдиний спосіб комунікації, інших вона не знає [3, с. 118].

Ще одна типово шкільна проблема – бажання дитини «бути як усі». Батькам доводиться видобувати гроші з гаманця на новий одяг, книжки, електронні гаджети. Оскільки підлітки вже можуть озвучити своє невдоволення батьками у доволі жорсткій формі, останні йдуть на поступки так само легко, як колись пасували перед малям, що голосно верещало біля полиці з бажаною іграшкою. Тоді мамі було соромно, що у крамниці всі на неї дивляться й вона ладна була купити все що завгодно, аби тільки вереск припинився. Зараз мамі соромно, що дочка може подумати: мама – жадногога. Ще гірше, якщо діти вважатимуть тебе невдахою, оскільки в тебе немає грошей на бажані речі, а в батьків однокласників гроші є. Батькам легше конкурувати один з одним, ніж втішити дитину словами: «Так, твій телефон не такий крутий, як у Сашка, зате...» – і тут треба придумати свій власний, чесний аргумент. Ольга Переверзева наводить такий приклад: мама запланувала покупку нової сумки й тому не може купити туфлі для доньки. Необхідно розуміти, наскільки важливе зараз для дівчинки її бажання. Вона мріє звернути на себе увагу хлопця? Автор статті наголошує, що якщо виконати прохання доньки, врешті доведеться скупити весь бутік. Тому автор статті радить мамі поговорити з дочкою – і тільки потім, можливо, все ж таки купити туфлі.

Сучасні іспанські педагоги радять батькам застосовувати такі ж методи виховання і впливу на дітей, як і українські педагоги та психологи. Так, за твердженням Десідеріо Кантери, вкрай необхідним для створення клімату, сприятливого для співіснування у сімейному колі, є *діалог*. Батьки повинні обговорювати зі своїми дітьми економічну ситуацію в сім'ї, планувати разом вихідні чи відпустку, не замовчувати від дітей, якщо існують, фінансові труднощі, які можуть завадити придбання домашньої електротехніки чи здійсненню подорожі. У такий спосіб діти будуть усвідомлювати економічні можливості сім'ї і відчують себе зобов'язаними обмірковувати свої бажання купити щось, виходячи з реальної спроможності, а не лише заради власного задоволення.

Крім того, Десідеріо Кантера стверджує, що важливим завданням сім'ї є поєднання *раціонального і критичного споживання* з якістю життя, захистом навколишнього середовища і моделлю стабільного розвитку.

Це є актуальним не тільки для Іспанії, а й для усього сучасного світу. Так, наприклад, люди можуть і повинні класти скляні пляшки у спеціальні контейнери для їх переробки, намагатись використовувати якомога менше пластикових пакунків, здавати макулатуру. Якщо батьки будуть так робити, це буде виховувати у дітей *правильні навички споживання і дбайливе ставлення до речей і природи*, і ці навички вони перенесуть до шкільного й дорослого життя.

А що ж наші, українські педагоги радять батькам, які відчувають, що недодають дитині уваги, щиро хочуть виправити ситуацію, а сил після роботи не залишається? Ольга Переверзева радить обрати таку гру або заняття, яке буде давати щире задоволення обом. Інший варіант, теж цілком ефективний, – долучати дитину до домашніх справ. Можна попросити малюка розклатати тісто чи помити картоплю, або просто посадити його поряд – нехай малює й розповідає, що він зобразив [3, с. 118].

Які ж можна зробити *висновки*? Порівняння актуальних проблем сімейного виховання в Іспанії та в Україні показує, що існують як спільні, так і відмінні явища. В Іспанії *демократизм* є головним принципом сімейних відносин, а найважливішою рисою, яку іспанські батьки прагнуть виховати в дітей, є *самостійність*. На відміну від Іспанії, в Україні, на жаль, ще переважає орієнтація батьків на *дисциплінарну* модель взаємодії з дітьми. У результаті в дітей формується така риса, як *інфантильність*.

Існують також *спільні проблеми*, характерні як для іспанських, так і для українських сімей. Серед них переважають такі: дефіцит уваги до дітей з боку батьків через високу зайнятість жінок на виробництві, недостатній рівень сформованості батьківської компетентності. Також в аксіологічній шкалі як іспанського, так і українського суспільства переважають такі негативні явища, як споживацтво і надання переваги матеріальному добробуту. Щоб протистояти цим явищам, на думку як іспанських, так і українських сучасних педагогів і психологів, треба сприяти *зміцненню виховної ролі сім'ї*. Унікальність сім'ї як педагогічного середовища полягає в тому, що в ній можливо: створювати глибокі емоційні зв'язки, заперечуючи споживацтво; сприяти щирості у взаємовідносинах; цінувати унікальність і поважати відмінності між своїми членами, бажаючи добра кожному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вершиніна І.В. Психологічні особливості виховання в сім'ї / І.В. Вершиніна, О.Ю. Ходосенко // Виховна робота в школі. – № 12 (97). – 2012. – С. 46–50.
2. Невмержицький О.А. Співпраця з батьками : [посібник для студентів педагогічних навчальних закладів] / О.А. Невмержицький. – К. : Гнозис, 2005. – 264 с.
3. Переверзева О. А ваша Галя – балувана / О. Переверзева // Женский журнал. – февраль. – 2012. – С. 116–119.
4. Семиченко В.А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування / В.А. Семиченко, В.С. Заслуженюк. – К. : «Веселка», 1998. – 210 с.
5. Яблонська Т.М. Краще пізно, ніж ніколи. Але краще вчасно / Т.М. Яблонська // Батьки і діти: одвічні проблеми (сучасний погляд) / авторський колектив спеціалістів Служби у справах неповнолітніх, психологів Міського психологічного Центру Служби; Київська міська адміністрація. Служба у справах неповнолітніх. – К., 2003. – 160 с.
6. Янішевська З.В. Педагогічні засади та практика сімейного виховання в сучасній Іспанії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / З.В. Янішевська. – К., 2008. – 246 с.
7. Aguinaga Roustan J. Infancia y adolescencia: la mirada de los adultos / J. Aguinaga Roustan, D. Comas Arnau. – Madrid : Ministerio de Asuntos Sociales, 1991. – 284 p.
8. De Pablo Masa A. La familia Espanola en cambio / De Pablo Masa A. // Fundacion FOESSA. Estudios sociologicos sobre la situacion social de Espana. – Madrid : Euramerica, 1996. – P. 345–405.
9. INNER. Los hombres espanoles. – Madrid : Instituto de la Mujer, 1997. – 93 p.
10. Cantera D. Educacion para el consume / Cantera D., 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.educacionfamiliar.org>.
11. Ordonez Sierra R. La familia y la escuela ante los nuevos estilos de vida familiar / Ordonez Sierra R., 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.educacionfamiliar.org>.

УДК 37.016:81'243:004

Кужель О. М.

викладач кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

КОМП'ЮТЕРНА МОВНА ГРА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема використання комп'ютерних мовних ігор у навчанні іноземних мов. Подані основні класифікації комп'ютерних мовних ігор.

Ключові слова: гра, мовна гра, комп'ютерна мовна гра, іноземні мови, навчання, класифікація.

Кужель О. Н. Компьютерная языковая игра как средство обучения английскому языку учащихся общеобразовательной школы. В статье рассматривается проблема использования компьютерных языковых игр в обучении иностранным языкам. Поданы основные классификации компьютерных языковых игр.

Ключевые слова: игра, языковая игра, компьютерная языковая игра, иностранные языки, обучение, классификация.